

IDEOLOGICKÝ A TEORETICKO-METODOLÓGICKÝ ZÁKLAD BURŽOÁZNYCH KONCEPCIÍ VEDECKOTECHNICKEJ REVOLÚCIE

(Možnosť humanizácie vedeckotechnickej revolúcie a jej vzťah k sociálnej revolúcii)

RUDOLF ŠÍMA

1. Protirečivá povaha a spoločensko-ludské súvislosti súčasnej vedeckotechnickej revolúcie

Hoci prevažná časť súčasného sveta zápasí viac s problémami nedostatku, ako prebytku vedeckotechnickej revolúcie, predsa jej nástup, rýchly vývoj a konkrétny prejav svedčia o tom, že sa stretávame s fenoménom, ktorý kvalitatívne mení nielen materiálno-technickú základňu spoločnosti, ale ktorý hlboko zasahuje do všetkých oblastí súčasného života a praxe spoločnosti i človeka, komplikuje a dynamizuje ich charakter, vytvára v nich nové komponenty, podstatne mení ich základné existenčné dimenzie a nastoľuje nové nielen technicko-vedecké, technologicko-ekonomické a organizačno-riadiace, ale aj spoločensko-ludské, politickoprávne a kultúrnovýchovné problémy. Sám pojem vedeckotechnická revolúcia svedčí o tom, že ide o všeobecne hlboké revolučné zmeny vo vede a technike, ktoré sú navzájom podmienené a v dialektickej jednote so sociálno-politickými revolučnými zmenami tvoria nedeliteľný revolučný proces.

Aj keď prudký nástup vedeckotechnickej revolúcie nie je náhodný, ani záhadný, ale je zákonitým vyústením predošlého vývinu vo vede, technike a spoločnosti, ktorý sa odohrával priamo pred našimi očami a za našej účasti, predsa neraz sa cítime konkrétnym charakterom, priebehom a spoločensko-ludskými dôsledkami i možnosťami vedeckotechnickej revolúcie prekvapení, ba ojedinele aj zaskočení. Niekedy sa nám zdá, ako by sme jej nerozumeli, ako keby jej prostredníctvom okrem chceného prišlo aj niečo nechcené, tajomné, človeku cudzie, jednoducho niečo iné, ako to, čo sme očakávali a na čo sme sa pripravovali.

Na jednej strane nás šokujú mnohé dehumanizačné dôsledky vedeckotechnickej revolúcie a vyvolávajú obavu jej deštruktívne sily a prostriedky, schopné zničiť nielen civilizáciu, ale aj ľudský život na našej planete. Táto skutočnosť spolu s bezmocnosťou vedeckotechnickej revolúcie voči sociálnym antagonizmom a antihumánnym silám v živote spoločnosti a človeka vedú k záveru, že nikdy v doterajších dejinách nebolo ľudstvo vystavené takému nebezpečenstvu a hrozbe ako v súčasnosti. Vo svetle tohto faktu akoby stratil oprávnenie optimizmus a dôvera vo vedeckotechnický pokrok, ako ich vyjadril kedysi Huxley, keď napísal: „Dajte nám viac vedy a život bude pre všetkých bezpečnejší, bohatší a príjemnejší.“ Pôsobivejší sa zdá známy zúfalý výkrik Čapkovho Alquista: „Žalujem vedu, žalujem techniku.“

Na druhej strane sme však nadšení nevidanými prostriedkami a kolosálnymi možnosťami, ktoré vedeckotechnická revolúcia poskytuje ľudstvu v boji so svetom a vo svete o vlastný, humanizačno-emancipačný rozvoj. Veď ešte včera nemožné je dnes možné. Toto oprávňuje ľudstvo k veľkým nádejám a optimizmu, pokiaľ ide o vlastnú budúcnosť a o novozískanú rastúcu silu v podobe produktov vedeckotechnickej revolúcie. Nadšení touto potenciálne nekonečnou silou sme ochotní pripojiť sa k zboru z Antigony a optimisticky zvolat: „Mocného vo svete veľa, avšak človek nad všetko mocnejší.“

Protirečivú povahu a dôsledky vedeckotechnickej revolúcie možno sledovať na každom kroku.

Automatizácia, kybernetizácia a racionalizácia uľahčujú prácu človeka, oslobodzujú ho od ťažkej fyzickej práce, umožňujú mu efektívne riadiť a organizovať prácu i život a pod. Na druhej strane však hrozia človeku redukciou jeho činnosti na špecifickú funkciu v systéme bez možností plne uplatniť vlastnú tvorivú iniciatívu, slobodnú voľbu, vlastný návrh, dôvtip i fyzický pohyb, jednoducho redukciou na „homo technicus“, na „netvorivý“ prívěsok „tvorivého“ anonymného systému, ktorého celková podstata a cieľ sú mu vzdialené.

Moderný priemysel je prostriedkom na poľudštenie prírody a životného prostredia človeka, na zľahčenie a skrášlenie jeho života. Na druhej strane však svojimi devastačnými dôsledkami hrozí otravou ľudského prostredia, stratou kontroly nad prírodou v človeku i mimo neho, biologicko-fyziologickou degeneráciou človeka.

Mohutný rozvoj vedy a techniky dáva človeku do rúk nevidanú silu nových druhov energie pre moc nad prírodou a pre rozvíjanie ľudských slobôd. Súčasne však hrozí nebezpečenstvom sebazničenia ľudstva, teda znemožnenia základnej slobody ľudskej existencie, bez ktorej všetky ostatné slobody strácajú zmysel.

Trend zvyšovania produktivity práce a zefektívnenie života všetkými možnými spôsobmi, včítane štandardizácie výrobkov, inštitucionalizácie života a pod., je stále dynamickejši, pracovný proces a život rýchlo menia svoj rytmus, obsah, štruktúru a formy. Medziludské a inštitucionálne väzby sú dynamickejšie, silnejšie, komplikovanejšie a neprehľadnejšie. Komplikujú sa aj vzťahy medzi človekom a jeho dielom. To kladie na jednotlivca požiadavky na ustavičné preškoľovanie, kvalifikačné a štrukturálne preradenie a prispôbovanie atď. Dôsledkom toho všetkého sú potom rôzne populacionistické a biologicko-psychické, morálne a iné problémy, ktoré môžu viesť k depersonalizácii a štandardizácii jednotlivca, ku krízovým a stresovým situáciám, sprevádzaným rastom psychických porúch, stratou životného a pracovného optimizmu a pod.

Konkrétny priebeh vedeckotechnickej revolúcie vzbudzuje teda na jednej strane optimistické nádeje a na druhej strane obavy a starosti, pokiaľ ide o perspektívu spoločenskohistorického procesu. K najväčším teoretickým problémom vedeckotechnickej revolúcie patrí štúdium jej vzťahu a vzájomného vplyvu na dejinný proces vcelku a na socialistickú sociálnu revolúciu osobitne. Vedeckotechnická revolúcia stavia dnes ľudstvo pred alternatívu: *buď* nevidaný

slobodný všestranný rozvoj človeka a spoločnosti jej prostredníctvom, *buď* vlastná záhuba. Protirečivý charakter vedeckotechnickej revolúcie a alternatívy, ktoré vyvolala k životu, vzbudzujú protikladné pocity a názory ľudí nielen na jej podstatu, spoločensko-ludské dôsledky a perspektívu, ale aj na spoločensko-historický pokrok vcelku. Jedni v nej vidia prostriedok a cestu do „civilizačného raja“, druhí apokalyptickú hrozbu humánnemu a fyzickému vývinu človeka a spoločnosti.

Bez ohľadu na východiská, argumenty a závery prvých i druhých, vedeckotechnická revolúcia vtláča skutočne nový charakter našej dobe, prináša nové problémy a stavia pred ľudstvo nové otázky spoločensko-ludskej existencie a praxe. Núti nás z nového zorného uhla a novým spôsobom zamýšľať sa aj nad starými základnými problémami ľudskej podstaty, spoločensko-ludského pokroku, nad možnosťami, úlohami a perspektívami človeka a spoločnosti, nad interakciou medzi človekom a prírodou, ako aj ľuďmi navzájom. Okrem toho stavia pred nás mnoho nových a aktuálnych otázok i problémov, medzi ktoré patrí aj možnosť humanizácie vedeckotechnickej revolúcie a jej vzťah k sociálnej revolúcii a spoločenskému pokroku vôbec.

Dnes ťažko pochopí nový zmysel týchto otázok a problémov ten, kto nemá vypestovaný kultivovaný zmysel pre komplexnú problematiku vedeckotechnickej revolúcie. Skutočnosť ukazuje, že táto problematika prerástla dnes rámec teoreticko-akademických úvah a diskusií a stala sa jednou z najzávažnejších spoločensko-praktických a ideologicko-politických otázok, okolo ktorej sa vedú nielen rušné teoretické diskusie, ale priamo i nepriamo prudké ideologicko-politické boje.

Cez problematiku vedeckotechnickej revolúcie sa aj široké masy pracujúcich zaujímajú a oboznamujú s mnohými ideologicko-politickými, etickými, svetonázorovými a filozofickými problémami. Preto si dnes nielen žiadna ideologicko-politická, ale ani teoreticko-filozofická iniciatíva nemôže dovoliť obchádzať, ignorovať, alebo nejako podceňovať problematiku vedeckotechnickej revolúcie, ak sa nechce dostať do izolácie od myslenia a života dnešného človeka a spoločnosti. To je taktiež jedna z významných príčin zvýšeného všeobecného záujmu o túto problematiku.

Rôzne politické sily a filozoficko-ideologické iniciatívy sa usilujú vedeckotechnickú revolúciu svojsky interpretovať, orientovať a využívať pre svoje záujmy a ciele.

V dnešnej dobe rozhodujúceho stretnutia socializmu s kapitalizmom je aj vedeckotechnická revolúcia predmetom prudkého ideologicko-politického zápasu medzi silami socializmu a kapitalizmu. Je to preto, že jej problémy priamo súvisia s hodnotením súčasného a budúceho vývinu ľudstva, s hodnotením hybných síl a cieľov historického pokroku a pod.

Socialistické marxisticko-leninské sily vedú ostrý zápas nielen za správnu teoreticko-vedeckú interpretáciu vedecko-technickej revolúcie, ale aj za jej praktické humánne revolučné osvojenie, pri ktorom sa optimálne rozvíjajú a využívajú jej pozitívne stránky a eliminujú negatívne možnosti a dôsledky, pri ktorom

sa vedeckotechnická revolúcia všestranne a cieľavedome rozvíja pod kontrolou a „za účasti väčšiny obyvateľstva a potom za účasti všetkého obyvateľstva“¹ v záujme humanizačno-emancipačného rozvoja každého človeka. V ich kritike buržoázných a revizionistických koncepcií vedeckotechnickej revolúcie sa dialekticky spája a musí spájať negatívno-deštruktívna a pozitívno-konstruktívna funkcia, pričom druhá je primárna. Tieto sily odhaľujú teoretické i praktické príčiny toho, prečo vedeckotechnická revolúcia nemôže sama osebe oslobodiť ľudstvo od antagonistických protirečení, logických paradoxov a ľudských tragédií vyvolaných panstvom záujmu kapitálu nad záujmom človeka. Na druhej strane dokazujú, prečo a ako sama vedeckotechnická revolúcia musí byť oslobodená od antihumánnych síl a vzťahov kapitálu, aby mohla uskutočniť vlastnú výzvu po plnom sebauplatnení a plniť humanizačno-emancipačnú funkciu v živote človeka a spoločnosti.

Dnes sa stretávame s pomerne pestrou paletou interpretácií a koncepcií vedeckotechnickej revolúcie. Napriek ich rozmanitosti a mnohým odlišnostiam, vzájomnej poprepletanosti a javovo verbálnej podobnosti možno v nich vystopovať základné sociálno-ideologické a teoreticko-metodologické východiská, princípy a postupy, ktoré tvoria rozhodujúce kritérium pre odlišenie marxistickoleninskej teórie vedeckotechnickej revolúcie od rôznych nemarxistických a protimarxistických teórií, ktorých spoločným menovateľom je spravidla buržoázny a maloburžoázny sociálno-ideologický záujem a z neho plynúci metafyzicky teoreticko-metodologický základ.

2. Ideologický základ a funkcia buržoáznej koncepcie vedeckotechnickej revolúcie

Objektívny proces vedeckotechnickej revolúcie začal sa vo vyspelých buržoázných krajinách s istým predstihom pred socialistickými krajinami, z ktorých väčšina musela prekonávať od predošlých systémov zdedenú ekonomickú, kultúrnu, ako aj vedeckotechnickú zaostalosť. Preto s určitým predstihom tu začali aj s jej ideologickou a teoreticko-filozofickou reflexiou. Vedeckotechnická revolúcia v kapitalistických krajinách bola predmetom pozornosti mnohých autorov Spojených štátov a západnej Európy, ktorí sa už dlhé roky usilujú preniknúť k podstate vedeckotechnickej revolúcie a pochopiť jej hybné sily, s ňou spojené spoločensko-ľudské premeny a dôsledky, projektovať jej perspektívu.² Vytvorili množstvo najrôznejších hypotéz, názorov a koncepcií o tomto

¹ LENIN, V. I.: Spisy 25, Bratislava 1955, s. 426.

² K najvýznamnejším autorom patria: J. Galbraith, J. Fourastié, D. Bell, R. Aron, W. Rostow, Z. Brzeziński, H. Kahn, K. Popper, K. Schmidt, M. Horkheimer, T. Adorno, H. Marcuse, E. Fromm, G. Friedmann, D. Riesman, Memfart, P. Sorokin a iní. Predovšetkým ich práce sú základom nášho zovšeobecňovania a predmetom kritických úvah tejto state. Aj keď všetci títo a iní autori cieľavedome a explicitne nepoužívajú pojem „vedeckotechnická revolúcia“, ktorý sa ustálil a je bežný v socialistických krajinách, predsa za ich rôznymi pojmami a formuláciami sa skrýva problematika vedeckotechnickej revolúcie. V tomto zmysle o týchto autoroch hovoríme ako o predstaviteľoch určitej koncepcie vedeckotechnickej revolúcie. Niektoré z prác týchto autorov vyšli aj v češtine. Upozorňujeme na preklad práce Jeana Fourastiého: *40 000 hodín*, Praha 1969 a J. K. Galbraitha: *Spoločnosť hojnosti*, Praha 1967.

nevodobom fenoméne. Popri ideologických stimuloch nemožno im uprieť množstvo statočného úsilia, práce i veľa významných objavov a originalnosti, dosť zaujímavých čiastkových právd a podnetov. Sama podstata, funkcia a zmysel vedeckotechnickej revolúcie v celkovom historickom procese, jej dejinnotvorná funkcia a perspektíva im však unikajú. Je to pochopiteľné, ak uvážime, že ide o teoreticko-filozofickú reflexiu vedeckotechnickej revolúcie prebiehajúcej v podmienkach kapitalizmu a odrzkladľujúcej sa v hlavách buržoázných a maloburžoázných mysliteľov. Napriek objektivistickému teoreticko-metodologickému rúchu bije na prvý pohľad do očí ich sociálno-ideologický základ, záujem a cieľ.

V súčasných buržoázných koncepciách možno pri malom riziku zjednodušenia a schematizácie vysledovať skupinu s apologeticko-afirmatívnym postojom a skupinu s kriticko-negatívnym postojom k vedeckotechnickej revolúcii.³

Do prvej skupiny patria scientisticko-technicistické koncepcie, ktoré priamo i nepriamo nadväzujú na racionálno-praktické tendencie vyjadrené už F. Baconom a R. Descartom. Vzbudzujú relatívny civilizačný optimizmus a vytvárajú mytologickú ilúziu a idylu vedeckotechnickej civilizácie, v ktorej nie sú sociálno-triedne a politicko-ideologické konflikty a z nich vyplývajúce problémy dnešnej spoločnosti. Osloboditeľom od týchto neduhov má byť vedeckotechnická revolúcia, ktorú spájajú s utilitaristickými vidinami majiteľa dobre prosperujúceho holičského salóna. Vidia v nej najúčinnjší nástroj pre rast a zvelaďovanie bohatstva a idyllickú cestu do civilizačného raja bez ekonomického, politického a ideologického triedneho boja. Predstavitelia tejto koncepcie, ako napr. Z. Brzezinski, D. Bell, J. Galbraith, K. Popper, J. Fourastié, R. Aron, „Rostow, H. Kahn a iní, aj keď vidia mnohé problémy a ťažkosti „postindustriálnej spoločnosti“ vzbudzujú ilúziu, že ich možno vyriešiť ďalším rozvojom vedeckotechnickej revolúcie bez narušenia súkromnovlastníckych vzťahov buržoáznej spoločnosti. Názorové rozdiely medzi nimi sú len v miere optimizmu a pesimizmu. Ani najväčší pesimistickí kritici a nespokojenci z tejto skupiny neprekračujú požiadavku „veľkej reformy“ buržoáznej spoločnosti bez socialistickej sociálnej revolúcie. Za názvami „spoločnosť masového konzumu“ (W. Rostow), „spoločnosť hojnosti“ (J. Galbraith), „jednotná industriálna spoločnosť“ (Aron, Z. Brzezinski), „integrálny typ spoločnosti“ (Sorokin) a pod. sa neskrýva nijaká nová spoločnosť, ale podstata buržoáznej spoločnosti so súkromnovlastníckymi vzťahmi a triednym antagonizmom.

Všetkým predstaviteľom tejto skupiny je spoločné to, že vo vedeckotechnickej revolúcii vidia nielen možnosť zachovať a rozvíjať podstatu buržoáznej spoločnosti — súkromné vlastníctvo, ale aj prostriedok eliminácie socialistickej

³ Takéto delenie buržoázných koncepcií vedeckotechnickej revolúcie nachádzame aj v prácach československých filozofov Richtu, Filipca, Netopilika, Javúrka a iných. Máme na mysli najmä tieto práce: FILIPEC, J. — RICHTA, R.: Vedeckotechnická revolúcia a socializmus, Praha 1972, FILIPEC, J. — NETOPÍLEK, J.: Kritika niektorých buržoázných interpretácií modernej vedy a techniky, ČSAV, interný bulletin, č. 11. Praha 1971; JAVŮREK, Z.: Ku kritike nemarxistických koncepcií vedeckotechnickej revolúcie, SAV, Bratislava, 1972. O tieto práce sa v našej štúdii miestami opierame.

sociálnej revolúcie. Preto nekriticky prisviďčajú vedeckotechnickému rozvoju a predstavujú ho ako samostatný fenomén, ktorému sa má prispôbiť charakter a vývin človeka i spoločnosti. Racionalizačné projekty a technické vynálezy pokladajú za najväčšie hodnoty, vo vzťahu k nim majú hľadať svoje opodstatnenie všetky iné hodnoty, ako sú etické, estetické, kultúrne hodnoty a pod. Vychádzajú z predpokladu, že vedeckotechnická revolúcia ako rozhodujúci subjekt a hybná sila vývinu „civilizovanej spoločnosti“ má predstih pred človekom a spoločnosťou, ktoré sú odsúdené ju nasledovať, orientovať a riadiť sa podľa jej „požiadaviek“ a „objednávok“. Človek a spoločnosť sú koniec koncov zredukované na deriváciu vedeckotechnickej revolúcie a postavené do funkcie objektu a predmetu vo vzťahu k nej. Fetišizácia a mystifikácia vedeckotechnického rozvoja je základom aj pre nový spoločensko-ludský hodnotový systém, v ktorom utilitárny racionálno-pragmatický a vedeckotechnický postup, orientácia a záujem sa nadradujú morálno-humánnemu, kultúrno-tvorivému a ideologicko-politickému postupu a záujmu, konkrétny, biologicko-vitálny a pragmaticko-utilitárny úžitok a ekonomický efekt sa stavia nad ideové presvedčenie, etické ideály a ľudský rozvoj.

Rastúce protirečenia medzi úspechmi v technicko-spotrebitelskej oblasti a sklamaním v humanizačno-emancipačnej oblasti, medzi zhodnocovaním tovarov a znehodnocovaním človeka, medzi prebytkom technickej sily a nedostatkom humánneho rozumu, medzi racionálnym efektom a narušenou biologickou a psychickou prirodzenosťou človeka atď. vyhlasujú sa za prechodné (Fourastié), alebo ich vysvetľujú teóriou nevyhnutnej „obete“ a „dané“ za civilizačný pokrok alebo za zlú hodnotovú orientáciu a nedostatočnú prispôbivosť človeka novej dobe a situácii. Vzťah človek — vedeckotechnický rozvoj je v podstate zredukovaný na jednostranný proces „racionalizácie“ a „technizácie“ človeka a spoločnosti. Z tohto hľadiska sa potom aj požiadavka rovnováhy, rytmu a prirodzených kontaktov medzi človekom ako prírodnou bytosťou a ostatnými zložkami prírody pokladá za spiatočnicu, nemodernú a humanistickú idea zvelaďovania človeka a spoločnosti za iluzionistický prežitok, ktorý v reálnom procese zvelaďovania vecí a bohatstva v epoche civilizácie nemôže dominovať.

Do druhej skupiny patria kultúrno-kritické koncepcie, nadväzujúce na proticivilizačné tendencie, vyjadrené už Pascalom a Rousseauom. Vzbudzujú civilizačný a vedeckotechnický pesimizmus a vytvárajú racionalisticko-technicistickú apokalypsu. K hlavným predstaviteľom tejto skupiny patria reprezentanti Frankfurtskej školy Horkheimer, Adorno, Marcuse, ďalej Fromm, Riesman, Memfart a iní. V súčasnej vedeckotechnickej revolúcii vidia moderného démona, ktorý hrozí človeku i spoločnosti humanizačno-emancipačnou, morálnou i fyzickou záhubou. Preto ju ako protihumánneho činiteľa kritizujú, uplatňujú proti nej teórie „veľkého odmietnutia“. Civilizačno-industriálnu spoločnosť charakterizujú ako technizovanú konzumnú spoločnosť s univerzálnym rastom „nadvlády“ vecných záujmov a vzťahov nad ľudskými záujmami a vzťahmi, nadvlády bezprávia, násilia a pod. nad ľudskosťou.

Človek so svojou ľudskosťou sa tu nemôže rozvíjať a ako subjekt sa

stráca medzi vecami. Je zredukovaný na depersonalizovanú zložku tohto systému, odsúdenú byť už nielen doplnkom strojového mechanizmu, ale „príveskom čohokoľvek“ (Horkheimer). Veda a technika, vedeckotechnický rozvoj sa stali prostriedkom upevňovania tohto „panstva“, zmenili sa na inštrumentálnu racionalitu a techniku, zabudli samy na seba, stali sa „ideológiami“ a ako také prestali byť prostriedkom humnizácie a emancipácie človeka, ale sú nástrojom poroby jeho ľudskosti. Proti platforme racionálno-technického realizmu stavajú platformu abstraktného humanizmu, v ktorej sa zjednocuje abstraktné „veľké odmietnutie“ existujúceho s utopistickou ilúziou budúceho.

V mene prirodzenosti a autenticity osobnosti človeka a jeho humanizačno-emancipačného rozvoja varujú pred podliehaním a prispôbovaním sa „požiadavkám“ vedeckotechnickej revolúcie. Človek si podľa nich môže zachovať a rozvíjať svoju ľudskú podstatu len mimo vedeckotechnickej revolúcie. Len tu si môže obnoviť a rozvíjať civilizáciou narušenú rovnováhu s prírodou, harmónicky rozvíjať ľudskú biologickú a psychickú prirodzenosť, budovať integritu vonkajšieho makrosvetu s vnútorným mikrosvetom morálnych a iných ľudských hodnôt.

Spoločenskoľudský hodnotový systém a hodnotová orientácia ľudí, vybudované na tomto postoji k vedeckotechnickej revolúcii, podstatne sa odlišujú od hodnotového systému prvej skupiny.

Hlbšia analýza skutočného sociálno-ideologického a teoreticko-metodologického základu a obsahu oboch uvedených koncepcií vedeckotechnickej revolúcie odhaľuje ich spoločnú buržoázu a maloburžoázu sociálno-ideologickú a v dôsledku toho aj metafyzickú teoreticko-metodologickú podstatu, ktorá ukazuje, ako, kde a prečo sa aj tieto póly, ako všetky jednostrannosti a extrémny, stretávajú, dopĺňajú a vyvolávajú navzájom k životu, prečo aj napriek slovnému popieraniu sa neprekonávajú a nevylučujú, ale umocňujú. Spoločnú podstatu možno zhruba vyjadriť týmito hlavnými znakmi:

1. Stotožnenie vedeckotechnickej revolúcie s jej konkrétno-historickou formou v podmienkach kapitalizmu. Dôsledok toho je neschopnosť prekonať buržoázny pohľad na jej podstatu, charakter a dôsledky. Rozdiel medzi prvou a druhou skupinou je len v tom, že prví hodnotia vedeckotechnickú revolúciu vcelku pozitívne, s relatívne optimistickým naladením, a druhí vcelku negatívne, s pesimistickým tónom, avšak bez nájdania praktickej alternatívy. Obom je cudzí pohľad na vedeckotechnickú revolúciu z platformy socialistickej spoločensko-ekonomickej formácie, zo zorného uhla komplexne pochopenej vedeckotechnickej revolúcie v podmienkach socializmu. Preto nevidia kvalitatívne iné podmienky, charakter, priebeh, funkciu a perspektívu vedeckotechnickej revolúcie v podmienkach socializmu a kapitalizmu a usilujú sa dokázať ich spoločnú podstatu. Táto skutočnosť má aj isté objektívne príčiny. Ako sme už uviedli, vedeckotechnická revolúcia sa začala vo väčšine socialistických krajín rozvíjať trochu oneskorene za kapitalistickými krajinami. Tento rozvoj sa začal v lone silných „materských znamienok“ kapitalizmu a slaborozvinutých socialistických výrobných síl a výrobných vzťahov, v situácii, keď ešte

aj z rôznych iných príčin nemohol vznikajúci a formujúci sa socializmus ukázať všetky svoje prednosti a realizovať svoje potencionálne možnosti. Táto skutočnosť spolu s ideologickým buržoáznym zámerom vzbudzovala dojem a interpretovala sa tak, akoby proces vedeckotechnickej revolúcie v socializme bol v podstate ten istý a viedol k rovnakým dôsledkom ako v kapitalizme, len s tým rozdielom, že sa oneskoruje a rozvíja v nepriaznivejších podmienkach. Za pomoci rôznych prirodzených spoločných znakov a dôsledkov, používaním izolovaných parametrov a kvalifikačných ukazovateľov pri porovnávaní vedeckotechnickej revolúcie v podmienkach kapitalizmu a socializmu, maximálne ju pritom izolujúc od celého spoločenského systému, vytvárala sa teória jednej podstaty dvoch foriem vedeckotechnickej revolúcie, z ktorých jedna je menej rozvinutá a mešká za druhou. Podľahnutie tejto ideologickej ilúzii viedlo potom neraz aj niektorých statočných ľudí v socialistických krajinách k mechanickému prenášaní viacerých črt buržoázných teórií o vedeckotechnickej revolúcii, apriórne pasovaných za rozvinutejšie a dokonalejšie, na vedeckotechnickú revolúciu, ktorá prebieha v podmienkach socializmu. Vytvoril sa aj názor o predstihu vedeckotechnickej revolúcie v kapitalistických krajinách pred vedeckotechnickou revolúciou v socialistických krajinách a mobilizovalo sa úsilie nasledovateľa a prenasledovateľa za dosiahnutie a predstihnutie „bežca“ pred sebou. „Zabudlo“ sa pritom na podstatu veci — ako na to výstižne poukázal J. Filipec a R. Richta⁴ — ktorá spočíva v tom, že súťaž o rozvoj vedeckotechnickej revolúcie medzi kapitalizmom a socializmom sa nepodobá dvom za sebou, jedným smerom a za rovnakým cieľom utekajúcim bežcom, z ktorých druhý prenasleduje prvého, ale bežcom, ktorí bežia celkom iným a protikladným smerom, ktorí sú stimulovaní kvalitatívne odlišným záujmom a sledujú protikladné ciele. Úspešný rozvoj socializmu a realizácia jeho potenciálnych možností aj v súvislosti s rozvojom vedeckotechnickej revolúcie túto skutočnosť stále presvedčivejšie potvrdzuje a súčasne dokazuje, že v rozvoji vedeckotechnickej revolúcie tak v kapitalizme, ako aj v socializme nedomínuje konvergenčná, ale divergenčná tendencia, neprejavuje sa zaostávanie vedeckotechnickej revolúcie v socializme za jej priebehom v kapitalizme, ale tendencia rastu jej cieľavedomého vedecko-humánneho riadenia oproti živelnému priebehu vedeckotechnickej revolúcie v kapitalizme. Buržoázne pomery a vedomie buržoázných mysliteľov však nedovoľujú túto skutočnosť pochopiť.

2. Pochopenie vedeckotechnickej revolúcie ako samostatného fenoména, ktorý je nezávislý od spoločensko-ekonomickej formácie, je triedne neutrálny a pohybuje sa vlastnou imanentnou logikou, na ktorej je založená koncepcia vedeckotechnického determinizmu. Predstavitelia prvej skupiny hodnotia túto koncepciu pozitívne a predstavitelia druhej skupiny negatívne. Všetci skúmajú vedeckotechnickú revolúciu ako „sólo-kategóriu“, od ktorej závisia ostatné kategórie a pojmy spoločenského procesu. Z autonómnosti rozvoja vedeckotechnickej revolúcie robia záver, že vedeckotechnická revolúcia determinuje

⁴ Pozri FILIPEC, J. — RICHTA, R.: Vedeckotechnická revolúcia a socializmus, Praha 1972, s. 24.

celkový spoločensko-historický proces bez toho, aby ním bola determinovaná. Na základe tohto jednostranného a abstraktného prístupu k vedeckotechnickej revolúcii redukujú spoločensko-ekonomický proces na vedeckotechnický proces. Týmto obratom spoločenský pohyb „oslobodili“ od pôsobenia zákonov spoločenského vývinu, ktoré objavil Marx, aj od úlohy, ktorú v ňom hrá robotnícka trieda. Potom môžu vyslovovať podobné závery, ako napr. D. Bell,⁵ že „stará marxistická koncepcia zákonov spoločenského vývinu viac neexistuje“ a že „vedeckotechnická revolúcia sa nemôže realizovať pod vedením robotníckej triedy“. Ideologický zmysel a funkčnosť takýchto téz je jasný. Namiesto dialektickej interakcie medzi vedeckotechnickou revolúciou a spoločenským vývinom sa tu stretávame s mechanistickou kauzalitou, vo svetle ktorej vedeckotechnická revolúcia je príčinou a spoločensko-historický proces účinkom. Potom sa javí reálnou len otázka, ako a čím vplyva vedeckotechnická revolúcia na život a prax človeka i spoločnosti, a otázka, ako má byť uspôsobený človek a spoločnosť, aby zodpovedali požiadavkám a nárokom vedeckotechnickej revolúcie, resp. otázka, ako človek a spoločnosť môžu a majú vedeckotechnickú revolúciu odmietaf. Otázka, ako má byť uspôsobená a riadená vedeckotechnická revolúcia, aby zodpovedala požiadavkám a nárokom života a praxe človeka a spoločnosti, pokladá sa za nereálnu a ponecháva sa len nenapraviteľným romantikom a moralistom. Pri takto poňatej vedeckotechnickej revolúcii sa nepočíta s aktívnou ľudskou účasťou ľudí pri jej vedecko-humánnom usmerňovaní a regulovaní, ani so špecifickým vplyvom konkrétnej spoločensko-ekonomickej formácie na jej charakter a vývin. Vplyv človeka a spoločnosti je tu zredukovaný na úlohu spoločensko-ľudského faktora v procese vedeckotechnickej revolúcie.

Na autonómnom poňatí vedeckotechnickej revolúcie ako hybnej sily a rozhodujúceho subjektu súčasného spoločensko-historického procesu je založená teória konvergencie a iné teórie o spĺyaní socializmu s kapitalizmom, ako aj teórie o rôznych premenách kapitalizmu. Tu je aj základ úsilia buržoázných ideológov a revizionistov marxizmu-leninizmu charakterizovať našu dobu ako epochu vedeckotechnickej revolúcie bez triednej dimenzie a odmietnuť jej marxisticko-leninskú charakteristiku ako epochu rozhodujúceho stretnutia socializmu s kapitalizmom, ako epochu prechodu od kapitalizmu k socializmu v podmienkach rozvoja vedeckotechnickej revolúcie na základe uskutočnenia socialistickej sociálnej revolúcie.

3. Odrhávajúanie vedeckotechnickej revolúcie, vedeckotechnického rozvoja od humanizačno-emancipačného pokroku. Táto skutočnosť zabraňuje vidieť uvedené procesy ako dve dialekticky späté stránky spoločensko-historického pokroku. Preto k nim nepristupujú dialekticky, ale na základe metafyzickej alternatívy „buď — alebo“. Buď vedeckotechnický rozvoj, alebo humanizačno-emancipačný pokrok. Podstata spoločensko-historickej a sociálnej revolúcie im uniká. Jedni hovoria o zbytočnosti sociálno-oslobodzovacej revolúcie, pretože vraj jej úlohu

⁵ BELL, D.: The Post Industrial Society. The Evolution of an Idea. Survey 11, 2, 79. Spring 1971, s. 154.

a funkciu plní vedeckotechnická revolúcia. Druhí vychádzajú z toho, že humanizačno-emancipačný pokrok je možný len na základe sociálno-oslobodzovacej revolúcie, ktorá je možná len mimo, alebo v protiklade k dnešnej vedeckotechnickej revolúcii. Aj prví aj druhí sa dožadujú revízie marxisticko-leninskej idey spoločensko-historického pokroku. Prví ju redukovú na daný vedeckotechnický rozvoj a nemôžu sa vyslobodiť z jeho zajatia. Druhí na abstraktný protest a „veľké odmietnutie“ existujúcej spoločnosti a vedeckotechnickej revolúcie a na abstraktné hnutie za vytýčenie a realizáciu utopistických ideí humanizmu, slobody, demokracie a pod. mimo a v protiklade k existujúcej vedeckotechnickej revolúcii, ktorá vraj podporuje rozvoj deštruktívnych síl človeka, ziskuchtivosť, moc, násilie, bezprávie a pod. Preto sa u nich namiesto vedeckej konkrétnohistorickej triednej analýzy spoločenskej skutočnosti stretávame so „slobodnými“, abstraktnými, špekulatívno-utopickými konštrukciami o prirodzenej ľudskej podstate a perspektívach jej uplatnenia. Vedeckotechnická revolúcia im slúži len ako materiál, ktorým dokazujú dejinný regres ľudstva.

4. Abstrahovanie od sprostredkovanosti charakteru, vývoja a spoločensko-ľudských dôsledkov vedeckotechnickej revolúcie výrobnospoločenskými vzťahmi a najmä ich hlavnou zložkou — vlastníckymi vzťahmi. Keď napr. známy americký sociológ a ekonóm W. Rostow rozvíja svoju klasifikáciu štádií spoločenského vývinu alebo ekonomického rastu, ani slovom nespomína súvislosť a podmienenosť výrobných síl a techniky výrobnými vzťahmi. Tým sa pri skúmaní vedeckotechnickej revolúcie v buržoáznej spoločnosti zámerne odpútava pozornosť od antihumaných vykorisťovateľských vlastníckych vzťahov ako hlavnej príčiny odcudzenia vedeckotechnickej revolúcie v podmienkach kapitalizmu. Namiesto hlbkovej systémovej kauzálnofunkčnej analýzy vedeckotechnickej revolúcie zostáva sa pri jej javovo empirickom registrovaní a opise. Pri tomto pohľade mizne kvalitatívny rozdiel medzi vedeckotechnickou revolúciou v podmienkach kapitalizmu a socializmu a zdá sa, že vedeckotechnická revolúcia ako autonómny fenomén produkuje vždy a všade rovnaké podmienky a problémy v živote človeka a spoločnosti. Triedny pohľad a prístup k vedeckotechnickej revolúcii sa z tohto hľadiska javí ako prežitok a pseudoprávny problém, ako nepotrebná zbytočnosť. Takou sa javí aj snaha o socialistické osvojenie vedeckotechnickej revolúcie prostredníctvom socialistických spoločenskovo-výrobných vzťahov.

Zredukovanie spoločensko-historického pokroku na deriváciu vedeckotechnickej revolúcie pokladajú predstavitelia prvej skupiny za charakteristickú nevyhnutnosť dnešnej „epochy vedeckotechnickej revolúcie“ a predstavitelia druhej skupiny za tragédiu človeka v civilizovanej spoločnosti. Ani prví ani druhí nevidia možnosť vyslobodiť sa z tejto situácie a nie sú schopní postaviť proti nej inú reálnu alternatívu.

5. Odmietanie možnosti humanizácie a ľudskej regulácie vedeckotechnickej revolúcie v smere humanizačno-emancipačného rozvoja človeka a spoločnosti. Ľudskosť je zredukovaná na proces technického racionalizmu, zvelaďovania ekonomického bohatstva a na rast konzumu, ktorý z toho vyplýva. Veci sa potom podávajú tak, akoby vedeckotechnická revolúcia mala právo použiť človeka

ako ľudský faktor na fungovanie vlastného mechanizmu, namiesto aby sama bola prostriedkom humanizačno-emancipačného rozvoja človeka a spoločnosti. Potom sa kladie do popredia ako reálna otázka zvelaďovanie vecí a bohatstva a len na ich základe a ich prostredníctvom aj zvelaďovanie človeka a spoločnosti. Nie humanizácia vedeckotechnickej revolúcie, ale racionalizácia a technizácia človeka, nie „homo humanitas“, ale „homo technicus“, „homo konzumens“ sa z tohto hľadiska javí ako reálny problém „epochy vedeckotechnickej revolúcie“. Obetovanie tradičnej idey humanizačno-emancipačného rozvoja človeka a spoločnosti sa vysvetľuje ako nevyhnutná daň za zvelaďovanie a rozvoj bohatstva existenčných prostriedkov. Dialektická jednota človeka a jeho diela, subjektu a objektu, cieľa a prostriedku sa narušila a metafyzicky rozpoltila. Vzniknuté póly si vymenili svoje miesta a namiesto dialektickej interakcie sa metafyzicky postavili proti sebe. Človek, jeho miesto a funkcia v civilizovanej spoločnosti sa skúma ako produkt, prostriedok a predmet vedeckotechnickej revolúcie. Táto skutočnosť sa u predstaviteľov prvej skupiny pokladá za normálnu a adekvátnu civilizačnej epoche, ktorá vraj oslobodila človeka od romanticko-humanistických ilúzií a urobila z neho „realitu“, ktorá v záujme reálneho bohatstva a blahobytu rezignuje na iluzórne ideály ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie a pod.

Predstavitelia druhej skupiny to pokladajú za civilizačnú tragédiu človeka. Možnosť humanizačno-emancipačného rozvoja človeka vidia len mimo a v protiklade k vedeckotechnickej revolúcii, na základe očistenia a vytýčenia „skutočných“ ľudských ideálov, modelov a projektov, ktoré nemajú korene vo vedeckotechnickej revolúcii. Ideologické a teoreticko-metodologické zábrany im znemožňujú pochopiť už Marxom vyslovenú pravdu, že človek sa môže humanizovať a emancipovať len natoľko, nakoľko mu to umožňujú výrobné sily rozvinuté vedeckotechnickou revolúciou v lone humánnych výrobnospoločenských vzťahov, a nie ako po tom túžia ideály a projekty.

Ideologický efekt postupov obidvoch skupín sa javí v tom, že súkromnovlastnícke vykorisťovateľské vzťahy sú oslobodené od zodpovednosti za tragický osud človeka a za antihumánne dôsledky vedeckotechnickej revolúcie v podmienkach kapitalizmu, a že sa nenastoluje požiadavka ich revolučného odstránenia.

6. Ako šiesty znak podstaty buržoázných koncepcií vedeckotechnickej revolúcie sa ukazuje ich spoločné úsilie poprieť robotnícku triedu ako hlavnú silu v súčasnom spoločenskom vývine a jej predvoj komunistické strany ako garanta jej riadenia v smere humanizačno-emancipačného pokroku, na základe socialistického osvojenia vedeckotechnickej revolúcie. Vo svojich koncepciách „deproletarizácie“ stavajú proti „modrým golierom“ „biele goliere“, proti robotníckej triede a komunistickej strane rôzne „elity“, ktoré sú vraj hlbšie a organickejšie spojené s „epochou vedeckotechnickej revolúcie“. Pojem robotnícka trieda vulgarizujú, chápu matefyzicky. Z ideologických dôvodov úplne ignorujú novodobý charakter robotníckej triedy, jej štruktúru, progresívny vývin v smere intelektualizácie a podobne. Na tomto základe epigóni buržoázných

mysliteľov, ako napr. E. Fischer, vytyčujú namiesto Marxovho hesla „Proletári všetkých krajín spojte sa“ heslo „Ludia všetkých tried spojte sa proti odcudzeniu!“

Ako vidieť z uvedených hlavných znakov, buržoázna sociálno-ideologická podstata uvedených koncepcií vedeckotechnickej revolúcie je zrejmá. Prejavuje sa na jednej strane v teoretickom i praktickom apologetickom postoji k buržoáznym výrobným vzťahom a k buržoáznej spoločnosti vcelku a na druhej strane v odmietaní socialistickej sociálnej revolúcie a socialistickeho osvojenia vedeckotechnickej revolúcie. Odmietanie triedneho pohľadu a prístupu k vedeckotechnickej revolúcii z hľadiska triedneho záujmu proletariátu, v mene objektívnej „imanentnej analýzy“ je na začiatku i na konci týchto koncepcií. Za závojom objektivizmu sa však skrýva jednoznačne triedne stanovisko. Buržoázne koncepcie vedeckotechnickej revolúcie sú buržoáznou ideologickou reflexiou jej javovej stránky v podmienkach kapitalizmu a výrazom neschopnosti vymaniť sa z tejto skutočnosti. Nie sú preto schopné dať komplexnú vedecko-filozoficky fundovanú odpoveď na problematiku vedeckotechnickej revolúcie, na jej miesto a funkciu v celkovom spoločenskodemokratickom pokroku a v humanizačno-emancipačnom rozvoji človeka a spoločnosti osobitne. Nie sú schopné dať uspokojivú odpoveď na otázku, prečo vedeckotechnická revolúcia v podmienkach kapitalizmu nemôže oslobodiť človeka a spoločnosť od triedneho antagonizmu, sociálnych tragédií, útrap a rastúcich problémov, ani na otázku, ako a prečo je potrebné humanizovať vedeckotechnickú revolúciu a od čoho ju samu treba oslobodiť, aby mohla realizovať vlastnú výzvu po plnom, všestrannom uskutočnení a plniť dôsledne humanizačno-emancipačné funkcie.

Namiesto uspokojivých odpovedí nachádzame v nich najrôznejšie ideologické mýty, ilúzie a utópie. V ich tieni sa strácajú čiastkové pravdy, pozitívne podnety a nádejné progresívne iniciatívy. To dokazuje, že tieto koncepcie podávajú nesprávnu diagnózu vedeckotechnickej revolúcie v jej celku a navrhujú aj jej celkove neúčinnú terapiu.

V dôsledku buržoáznej ideologickej platformy sociálnotriedne protirečenia medzi kapitálom a prácou, medzi záujmom kapitálu a záujmom človeka, ktoré v rozhodujúcej miere podmieňuje protirečivý charakter vedeckotechnickej revolúcie, diagnostikujú ako antropologické protirečenia medzi kultúrou a vedeckotechnickou civilizáciou, medzi humanizačno-emancipačným pokrokom a vedeckotechnickým rozvojom.

Namiesto hlbkej a všestrannej diagnostickej analýzy protirečivosti vedeckotechnickej revolúcie a radikálneho terapeutického odstraňovania jej príčin sa u nich stretávame so zmierňovaním dôsledkov a vyvolávaním pocitov úľavy a nádeje. Namiesto liečenia sa zastiera skutočná choroba, zápal pľúc sa diagnostikuje ako nádcha, namiesto radikálneho zákroku sa ordinuje utišujúci liek a podobne.

Na základe takéhoto postupu sa kapitalizmom obmedzená a deferovaná podoba vedeckotechnickej revolúcie stotožňuje s vedeckotechnickou revolúciou vôbec a jej antagonisticky protirečivá a celková antihumánna povaha sa pokladá

za trvalú vlastnosť a atribút vedeckotechnického rozvoja a ľudských dejín. Nemožnosť zvládnuť vedeckotechnickú revolúciu v podmienkach kapitalizmu a jeho prostriedkami sa vydáva za celkovú nemožnosť osvojiť si ju a zvládnuť ju.

Nesprávna diagnóza a neúčinná terapia tvorí spoločného menovateľa oboch skupín buržoázných koncepcií vedeckotechnickej revolúcie. Preto prví vidia u človeka len možnosť prispôbiť sa požiadavkám a nárokom vedeckotechnickej revolúcie, tak ako prebieha. Druhí vidia len možnosť totálne odmietnuť konkrétnu vedeckotechnickú revolúciu, ak si chce človek zachovať ľudskosť. Je to však odmietanie z platformy bezperspektívneho nihilizmu, abstraktného humanizmu alebo romantického rojka, ale nie z platformy konkrétneho socialistického revolucionára-dialektika. Prakticky sa preto napriek teoretickému radikalizmu sa však skrýva jednoznačne triedne stanovisko. Buržoázne koncepcie vedec-dostávajú s prvou skupinou na rovnakú apologetickú platformu, pretože abstraktné totálne odmietnutie konkrétnej vedeckotechnickej revolúcie sa rovná jej praktickému potvrdeniu.

Predstavitelia obidvoch skupín nie sú schopní pochopiť skutočnú dialektiku vzťahov medzi človekom a vedeckotechnickou revolúciou, medzi vedeckotechnickou a sociálnou revolúciou. V dôsledku toho nie sú schopní pochopiť ani skutočné možnosti, podmienky, prostriedky a sily humanizácie vedeckotechnickej revolúcie. U jedných je dogmou fetišizácia a u druhých zatracovanie vedeckotechnickej revolúcie.

V podstate nič nového k problematike vedeckotechnickej revolúcie nepri-niesli ani názory rôznych oportunistov a revizionistov. V podstate epigónsky cpakujú a do zdanlivo marxistického slovného a terminologického rúcha odievajú argumenty buržoázných ideológov. Tým len potvrdzujú eklekticko-sofistický pseudodialektický charakter svojho teoreticko-metodologického postupu. Nachá-dzame u nich takmer všetky črty buržoázných koncepcií vedeckotechnickej revolúcie, ktoré iba miestami nepodstatne modifikujú. Píšu o všelijakých revolú-ciách, o revolúcii intelektuálnej, industriálnej, postindustriálnej, štrukturálnej, o revolúcii v etike, kybernetike, v organizácii a riadení, vo vzdelávaní a pod. Nenájedme však u nich nič pozitívneho o socialistickej sociálnej revolúcii, zalo-ženej a podmienenej triedne antagonistickými protikladmi a bojom robotníckej triedy za oslobodenie seba a ľudstva od nadvlády kapitálu a kapitalistických vlastníckych vzťahov. Niekdajší charakteristický nedostatok slova revolúcia a zjavný strach z neho vystriedala u buržoázných ideológov a revizionistov súčasná konjunktúra slova revolúcia, ktorého obsah však „oslobodili“ od pôvodné-ho triedno-politického obsahu a zmyslu.

Renegáti a revizionisti typu Garaudyho, Fischera, Šika, Lőbla a pod. revidujú marxisticko-leninskú charakteristiku súčasnej epochy celkom v duchu buržoázných ideológov a namiesto toho, aby charakterizovali našu epochu ako epochu prechodu od kapitalizmu k socializmu, hovoria o nej ako o epoche vedeckotechnickej revolúcie. Z vedeckotechnickej revolúcie robia rozhodujúcu hyb-nú silu súčasného spoločensko-dejinného vývinu a určujúceho determinanta socialistického procesu, ako aj „osloboditeľa“ práce a človeka bez ostrých

triednych zrážok a socialistickej sociálnej revolúcie. Spochybňujú a odmietajú marxisticko-leninskú koncepciu spoločensko-ekonomickej formácie a konkrétne-praktickú dialektiku spoločenského vývinu, ktorej základom je protirečenie medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi a výrazom triedny boj ako hlavná hybná sila spoločenského vývoja v triedne polarizovanej spoločnosti. Pojem spoločensko-ekonomická formácia a na ňom založené pojmy kapitalizmu a socializmus nahrádzajú pojmami, ako sú priemyselná civilizácia a vedeckotechnická civilizácia a pod. Sociálno-prírodný determinizmus nahrádzajú technicisticko-scientistickým determinizmom so subjektivisticko-voluntaristickým podfarbením. Za spoločensko-ludský subjekt dejinného socializačného procesu nepokladajú robotnícku triedu a jej prirodzených spojencov, zjednocujúcich sa na platforme vedecko-humánneho záujmu robotníckej triedy, ale „priamych“ nositeľov vedy a techniky z radov inteligencie a ich duchovnú aktivitu. Všetky tieto a podobné názory vytvárajú potom východisko pre teóriu „deproletarizácie“, „deideologizácie“, pre „modelovanie“ „skutočného“, „humánneho“, „demokratického“ a neviem ešte akého „prívlastkového“ socializmu, ktorý vraj už nie je budovaný na „obmedzenom“ a ľudstvo rozdeľujúcim „triednom rasizme“, vyúsťujúcom do socialistickej sociálnej revolúcie, ale ktorý má základ v „zjednocujúcom“ „humánnom“ princípe a má byť produktom „samohybu“ triedne neutrálnej vedeckotechnickej revolúcie. V malých nepodstatných „úpravách“ nachádzame v koncepcii revizionistov aj ostatné črty buržoázných koncepcií vedeckotechnickej revolúcie. Originálnosť revizionistov sa prejavuje len v týchto „úpravách“ a aplikčných formách.

Kvalitatívny obrat a podstatný prínos k riešeniu problematiky vedeckotechnickej revolúcie prináša marxisticko-leninská koncepcia vedeckotechnickej revolúcie, ktorá vzniká v priamom boji s buržoáznymi a revizionistickými koncepciami. Jej analýza si však vyžaduje samostatnú pozornosť. Preto bude predmetom ďalšieho samostatného článku.

ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ И ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА БУРЖУАЗНЫХ КОНЦЕПЦИЙ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ

(Возможность гуманизации научно-технической революции и ее отношение к социальной революции)

Рудольф Шима

Во введении статьи автор указывает на противоречивый характер научно-технической революции и на общественно-человеческие проблемы, которые последняя с собой приносит. Он подчеркивает тот факт, что научно-техническая революция является предметом острой идеологической борьбы. Марксистско-ленинские силы ведут острую борьбу не только за правильную теоретико-научную интерпретацию научно-технической революции, но и за ее практическое революционное освоение.

В следующей части статьи автор указывает на возникновение и характер современных буржуазных концепций научно-технической революции. Он подразделяет их на две группы: на группу с апологетико-аффирмационным отношением и на группу с критически-негативным отношением к научно-технической революции. Первую группу представляют прежде всего различные технократические концепции, которые фетишизируют научно-техническую революцию в ее сегодняшнем конкретном виде в капиталистических странах, а вторую — культурно-критические концепции, которые ее осуждают.

Автор далее анализирует и раскрывает их общую буржуазную социально-идеологическую основу и вследствие этого также их метафизическую теоретико-методологическую сущность. Это позволяет ему объяснить, почему, как и где эти на словах противоположные концепции, как каждые экстремы, встречаются, дополняют друг друга и вызывают друг друга к жизни.

В заключительной части статьи автор указывает, почему буржуазные концепции научно-технической революции, несмотря на фрагментарные знания и импульсы, не способны постичь ее сущность, понять ее подлинную диалектику, установить правильный диагноз и терапию. Эту задачу может выполнить лишь марксистско-ленинская концепция научно-технической революции.

Одновременно автор показывает, почему научно-техническая революция сама по себе не может освободить человечество от господства сил капитала и почему она сама должна быть посредством социалистической социальной революции освобождена от этих сил, чтобы иметь возможность осуществить собственный призыв к полной самореализации и выполнять гуманизирующую и эмансипационную функцию в жизни человека и общества.

IDEOLOGICAL AND THEORETICAL-METHODOLOGICAL FOUNDATION OF BOURGEOIS CONCEPTIONS OF SCIENTIFIC-TECHNOLOGICAL REVOLUTION

(Possibility of humanization of the scientific-technological revolution and its relation to social revolution)

Rudolf Š í m a

In the introductory part of the paper the contradictory character of the scientific-technological revolution is pointed out and the social-human problems that are brought about with it. The author emphasizes the fact that the scientific-technological revolution is the subject of a sharp ideological fight. The marxist-leninist powers lead a sharp struggle not only for a correct theoretical-scientific interpretation of the scientific-technological revolution, but also for its practical revolutionary adoption.

In the further part of the paper the author points at the origin and character of contemporary bourgeois conceptions of the scientific-technological revolution. He divides them into two groups: a group with an apologetic-affirmative attitude and a group with a critical-negative attitude to the scientific-technological revolution. The former is represented by various technocratic conceptions first of all, which make a fetish of the scientific-technological revolution in its contemporary concrete stage in capitalist countries and the latter is represented by the cultural-critical conceptions which reprobate it.

The author then analyzes and reveals their common bourgeois social-ideological foundation and in its consequence also their metaphysical theoretical-methodological substance. This

has enabled him to explain why, how and where these verbally contradictory conceptions, as all extremes, meet, complement and evoke one another into existence.

In the conclusion of the paper the author points out why the bourgeois conceptions of the scientific-technological revolution, despite fragmentary information and stimuli, are not able to grasp and command its substance, to grasp its real dialectics, to determine the correct diagnosis and therapy. This task can be fulfilled only by the marxist-leninist conception of the scientific-technological revolution.

The author points out, at the same time, why the scientific technological revolution cannot solely liberate the mankind from the sway of the forces of capital and why it itself must be, by means of the socialist social revolution, set free from these forces so that it could materialize its own challenge for a full self-assertion and fulfill the humanizing-
-emancipating function in the life of man and society.